

Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben

*Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti
Kutatóközpont kutatásaiból IV.*

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT

NYELVEK ÉS NYELVVÁLTOZATOK TÉRBE ÉS IDŐBE

Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti
Kutatóközpont kutatásaiból IV.

Szerkesztette:
Karmacsi Zoltán és Máté Réka

„RIK-U”
Ungvár, 2018

УДК: 81'27

A tanulmánygyűjteményben, a 2015-ben indult sorozat negyedik köteteként, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársainak egyéni kutatási projektjeiből született, valamint a műhelyhez egy-egy kutatási program révén kapcsolódó kutatók, doktoranduszok tanulmányai és recenziói kaptak helyet. A lektorált kiadványból tájékozódhatnak Ukrajna és a kárpátaljai magyarság két- és többnyelvűségi kérdéseiről, digitális nyelvhasználati szokásairól, az ukrainai nyelvi jogi helyzetről; magyar és ukrán lexikai kölcsönzésekről az ukrán és a magyar nyelvben; olvashatnak az idegen nyelvek oktatásának aktuális problémáiról, az anyanyelvhasználat megítéléséről. Továbbá betekintést nyerhetnek Kárpátalja nyelvi tájképének egy-egy szeletébe, a szovjet filmgyártás Kárpátalját érintő világába, a gyermekirodalom idegen nyelv oktatásában betöltött szerepébe és a magyar nyelvhasználók aktuális helyzetébe is.

A kötet megjelenését támogatta:

Borítóterv: Márku Anita

Lektorálta:

Dr. Bárány Béla

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Dr. Tódor Erika Mária

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszeredai Kar

Dr. habil. Vančóné Kremmer Ildikó

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara

Dr. habil. Zoltán András, DSc.

ELTE BTK Szlav és Balti Filológiai Intézet

ISBN 978-617-7404-84-1

© A szerzők, 2018

© A szerkesztők, 2018

Tartalom

Előszó	7
--------------	---

Csernicskó István: <i>Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai és a nyelvi jogok</i>	11
--	----

Nyelvhasználat, dialektológia, nyelvoktatás

Kontra Miklós: <i>Milyen helyzetben vannak a magyar nyelvhasználók?</i>	37
---	----

Máté Réka: „Ha az oroszajkú az ukránul beszélő magyart gond nélkül megérti, onnantól bármi lehetséges...” <i>Egy nyelvtanuló nem mindennapi(?) története</i>	49
--	----

Dudics Lakatos Katalin: „A szomszéd település beszédstílusa nem olyan fejlett, mint a miénk...” <i>Kárpátaljai falusi és városi fiatalok környezetük nyelvhasználatáról</i>	59
---	----

Karmacs Zoltán: <i>Látható és érthető kétnyelvűség a magyar-szlovák határ két oldalán</i>	69
---	----

Márku Anita: <i>Transcarpathian Hungarians as new speakers in the social network</i>	86
--	----

Kész Réka – Márku Anita: <i>Párhuzamok a feliratos falvédők és az internetes mémek között</i>	94
---	----

Марку Анита – Черничко Степан: <i>Соціо- й психолінгвістичні аспекти дослідження переключення кодів угорців Закарпаття</i>	118
--	-----

Bárány Erzsébet: <i>Bonkáló Sándor – az ukrán nyelv kutatója, dialektológus, néprajzkutató</i>	122
--	-----

Gazdag Vilmos: <i>A kárpátaljai magyar nyelvjárások keleti szláv kölcsönszavainak szemantikai változásairól</i>	132
---	-----

Husztli Ilona: <i>Oly nehéz tanárrá lenni! A mentorok szerepe a tanárrá válási folyamat kezdetén</i>	139
--	-----

Nagy-Kolozsvári Enikő: <i>Gyermekirodalom, egy régi-új módszer az idegennyelv-oktatásban</i>	156
--	-----

Nyelvi tájkép és társadalmi folyamatok

Tóth Enikő: <i>Egy beregszászi járási település, Csoma nyelvi tájképe</i>	165
---	-----

Karmacs Zoltán: <i>Kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák nyelvi tájképe</i>	174
--	-----

Hires-László Kornélia: <i>Nyelvi tájkép változása Beregszászon</i>	183
--	-----

Fedinec Csilla: <i>Jelenetek Kárpátalja és a szovjet filmgyártás történetéből</i>	197
---	-----

Recenziók

Мельник Світлана, Черничко Степан: <i>Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації</i> (Барань Єлизавета)	211
Сабадош І. В., Миголинець О. М., Пискач О. Д. (упор.) <i>Закарпатський діалект. Бібліографічний покажчик</i> (Барань Єлизавета)	214
Simone E. Pfenninger – Judit Navracsics (eds.): <i>Future Research Directions for Applied Linguistics</i> (Gabriella Mádi)	219
Marián Sloboda, Petteri Laihonen, Anastassia Zabrodskaja (eds): <i>Sociolinguistic Transition in Former Eastern Bloc Countries (Two Decades after the Regime Change)</i> (Réka Máté)	221
A kötet szerzői	225

Egy Beregszászi járási település, Csoma nyelvi tájképe *

Jelen tanulmány egy kárpátaljai magyarlakta település, Csoma nyelvi tájképét vizsgálja. Azt mutatja be, mely nyelv/nyelvek jelennek meg a település utcáin látható táblákon, feliratokon.

Kulcsszavak: Csoma, nyelvi tájkép, magyar nyelv, ukrán nyelv

This paper examines a linguistic landscape of Csoma, a Hungarian-inhabited settlement in Transcarpathia. It shows which languages / languages are displayed on the signs and inscriptions on the streets of the settlement.

Keywords: Csoma, linguistic landscape, Hungarian language, Ukrainian language

1. A nyelvi tájkép fogalma

A vizuális nyelvhasználatról a nyelvészet egyik legújabb kutatási iránya foglalkozik. Jan Blommaert (2012: 5) nyelvész szerint „a szociolingvisták ma már nemcsak jegyzetfüzettel és diktafonnal járnak a világot, digitális fényképezőgép is van náluk, amivel pillanatképeket rögzítenek arról, ami időközben ’nyelvi tájképként’ vált ismeretessé”.¹

A nyelvi tájkép² definíciójaként leggyakrabban Rodrigue Landry és Richard Bourhis kanadai kutatók meghatározását idézik: „egy település, régió nyelvi tájképét a hivatalos útjelző tábláknak, reklámtábláknak, utcanevnek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratainak és a kormányzati épületek hivatalos tábláinak összessége adja”³ (Landry–Bourhis 1997: 25). Szintén az ő nevükhöz fűződik a feliratok két alapfunkciójának – kommunikatív és szimbolikus – megkülönböztetése (Landry–Bourhis 1997: 25). Kommunikatív funkcionál a feliratok nyelve elsősorban az információátadást szolgálja, a szimbolikus funkció viszont a teret különböző attribútumokkal látja el (Cenoz–Gorter, 2006: 78, Laihonon 2012: 27, 2013: 15). A nyilvánosan kihelyezett táblák tükrözhetik egy nyelv erejét és státusát, befolyással lehetnek a nyelvi viselkedésre, illetve a nyelvhasználatra (Cenoz–Gorter 2006: 67–68).

A táblák és a feliratok (geo)szemiotikai alapú vizsgálatát Scollon és Scollon (2003) könyve alapozta meg. Preferált helyzetben általában a hatalmi helyzetben lévők nyelve van, míg a kisebbségi nyelv a perifériára szorul. Ez azt jelenti, hogy a többségi nyelvű felirat elől vagy felül van, az is előfordul, hogy nagyobb, díszesebb betűmérettel (Bartha–Laihonon–Szabó 2013: 16).

A kutatási terület mára már rendkívül szerteágazó (Gorter 2017). A nyelvi tájképhez kapcsolódó kutatási téma lehet még pl. a névjegykártyákon, a számítógépek képernyőjén megjelenő nyelv, a különféle nemzeti, vallási stb. szimbólumok használata (Laihonon 2012: 28, 2013: 157). Emellett a nyelvi tájkép vizsgálata szempontjából érdekes lehet, hogy a különböző nyelvek mennyire vannak jelen a tévében, interneten, vagy épp melyek azok az elemek, amelyek hiányoznak a szimbolikus térből (Bartha–Laihonon–Szabó 2013: 14).

Ben-Rafael és szerzőtársai (2010) szerint a nyelvi tájképek elemeit a következő tényezők magyarázhatják:

* „ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült”

¹ Az idézet Petteri Laihonon fordítása (Bartha–Laihonon–Szabó 2013, Laihonon 2012, 2013).

² Angolul: Linguistic Landscape.

³ Az idézet Petteri Laihonon fordítása (Bartha–Laihonon–Szabó 2013; Laihonon 2012, 2013).

1. hatalmi viszonyok,
2. kommunikatív célok,
3. önkifejezés,
4. kollektív identitás kifejezése.

Időnként több magyarázat is érvényes lehet egy adott felirat vizsgálatakor (Laihonen 2012: 28). A különböző kutatások bebizonyították, hogy nem lehet minden esetben a nyelvi tájkép egyes elemei, valamint egy másik változó és jelenség között univerzális és egyértelmű összefüggéseket találni, hanem mindig az adott terepet és annak kontextusát kell megismerni, annak függvényében kell meghatározni az értelmezési keretet, levonni a következtetéseket (Laihonen 2012: 28, Scollon–Scollon 2003: 124).

Az utóbbi években a vizuális nyelvhasználattal kapcsolatban számos tanulmány jelent meg a nemzetközi szakirodalomban. A kutatók terepmunkájának színhelyéül főként egy-egy világváros szolgált, ahol a nagyszámú bevándorló közösségeknek köszönhető sokszínű nyelvi tájképre, az angol nyelv egyre nagyobb térhódításának kérdéskörére fókuszálnak, vagy épp azt vizsgálják, hogy mely nyelvek jelennek vagy épp nem jelennek meg a nyilvános térben (pl. Akindele 2011, Backhaus 2006, 2007, Ben-Rafael et al. 2004, 2006, 2010, Bunyi 2005, Cenoz–Gorter 2006, Itagi–Singh eds. 2002, Huebner 2006, 2016, Shohamy 2006, Shohamy et al. eds. 2010 stb.). Az elmúlt 10-15 évben a kárpátaljai szakirodalomban is több nyelvi tájképpel kapcsolatos munka jelent meg, ahol a nyelvi tájkép a nyelvpolitika egyik megjelenési formájaként, a hétköznapi etnicitás részeként, a nyelv és gazdaság összefüggéseként jelenik meg (lásd Beregszászi 2005, Csernicskó 2015, 2016a, 2016b, 2017, Hires-László 2015, Karmacs 2014, 2016, 2017, Tóth 2014a, 2014b, 2015).

A nemzetközi szakirodalomban gyakran tesznek különbséget a *top-down*, illetve a *bottom-up* irányú kezdeményezésekről a nyelvi tájkép alakításában (Akindele 2011, Cenoz–Gorter 2006). Előbbi azt jelenti, hogy a felsőbb szintek (például az állam, az önkormányzat) határozatai befolyásolják a nyelvek megjelenését a szimbolikus térben; utóbbi esetben pedig alulról jövő, spontán kezdeményezések révén jelennek meg bizonyos feliratok, kiírások, melyek szükségszerűen a közösségben használatos valamely nyelven, nyelveken fogalmazódnak. A felülről jövő kezdeményezés tipikus példája az, amikor valamely hatóság megszabja, hogy bizonyos típusú szövegek milyen nyelven, nyelveken, milyen színű, méretű táblákon és hol jelenjenek meg kötelező jelleggel. Az alulról jövő kezdeményezésekhez tartozik ezzel szemben például az, amikor a házát, kocsiját eladni szándékozó, elvesztett kutyáját kereső állampolgár nyilvános hirdetményt ragaszt ki közterületen, s ezen kiírások nyelvről is dönt, amely döntésével máris befolyásolja, alakítja a nyelvi tájképet.

Egy kisebbségi nyelv presztízsének az emeléséhez jelentősen hozzájárul, ha nemcsak szóban, hanem írásban is megjelenhet például a különböző feliratokon, reklámtáblákon (Beregszászi 2005: 158). Emellett egy kisebbség számára fontos, hogy az általuk lakott településeken anyanyelvükön is fel legyenek tüntetve falvaik, városaik neve, hisz ezzel is láthatóvá válik a közösség jelenléte az adott régióban (Beregszászi 2004: 71).

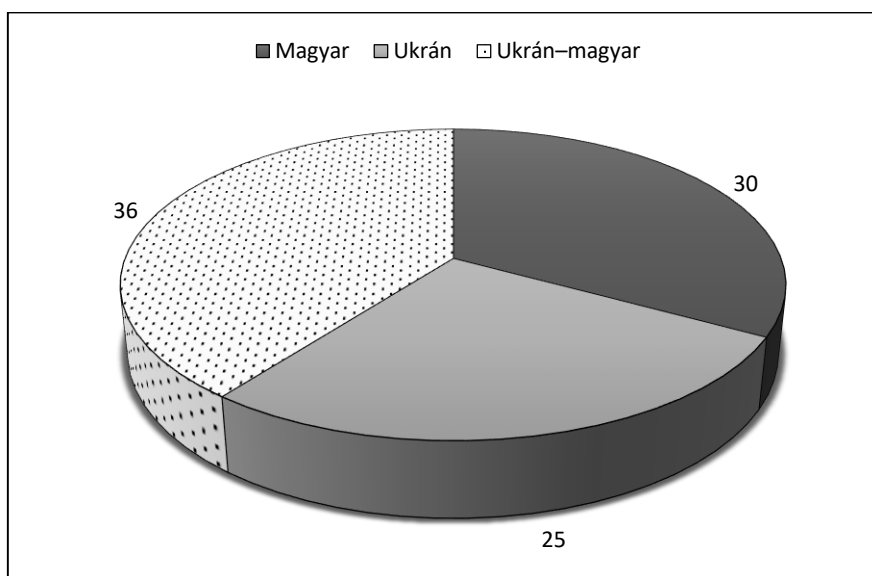
A továbbiakban egy kárpátaljai magyarlakta település, Csoma nyelvi tájképét mutatom be.

2. Csoma nyelvi tájképe

Csoma (Tiszacsoma) a Beregszászi járásban található, a járási központtól 10 km-re helyezkedik el Macsola, Mezőgecse és Badaló helységek által körülfogva. A 2001-es népszámlálási adatok szerint a település állandó lakossága 916 fő (Molnár–Molnár 2005: 82), melynek 87,99%-a magyar anyanyelvűnek vallotta magát. A községben élő ukrán nemzetiségűek többsége egy külön utcában él. A településen egy ukrán–magyar tannyelvű középiskola működik. A lakosok nagy része görög katolikus vallású, de jelen van a településen egy kisebb református közösség is.

Az anyaggyűjtést 2016 és 2017 folyamán végeztem, a községben készült fotók között 91 darab egynyelvű és többnyelvű feliratot csoportosítottam. A feliratok nyelvi megoszlását az 1. ábra szemlélteti. Ahogy az ábrán is látható, legnagyobb arányban (36) az ukrán–magyar kétnyelvű feliratok jelennek meg a település nyelvi tájképében.

1. ábra. A feliratok nyelvi megoszlása Csomán (N=91)

Egy-egy településre érkezve elsőként általában a helységnévtáblával találkozunk. Már fentebb is említettük, hogy a kisebbség számára miért van jelentősége annak, hogy az államnyelv mellett magyar nyelven is megjelenjen a községük megnevezése. A községben több típusú településnév-tábla is látható, mindegyik kétnyelvű. A község határában az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) és a Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (KHÖT) által kihelyezett név- és üdvözlőtáblán a szöveg szintén ukrán–magyar nyelvű (1. kép). Badaló felől érkezve a közúti szervek által kihelyezett helységnévtábla egy villanypóznára van felerősítve. Az út másik oldalán, az említett hivatalos szervek által kihelyezett névtáblától valamelyest távolabb, egy közlekedési táblára van felfestve a település megnevezése ukrán és magyar nyelven egyaránt (2. kép).

1. és 2. kép. Helységnévtáblák Csomán

(balra az UMDSZ és KHÖT által felállított helységnév és üdvözlőtábla)

A községben arról, hogy épp melyik utcában járnak, kétnyelvű utcanévtáblákról tájékozódhatnak a településre érkezők. A község ukránok által lakott utcájában is kétnyelvű névtábla van kifüggesztve (3. kép).

3. kép. Kétnyelvű névtábla egy ukrán anyanyelvűek által lakott utcában

A legtöbb ukránai állami és önkormányzati névtáblán megjelennek az ukrán nemzeti zászló színei: leggyakrabban kék alapon sárga felirat látható. Ez a színhasználat jellemzi Csoma állami és önkormányzati intézményeinek névtábláit is.

A helyi önkormányzat bejáratának ablakában látható a községi tanács kétnyelvű névtáblája (4. kép). Az ukrán–magyar nyelvű felirat mellett az Ukrán Állami Határőrszolgálat helyi kirendeltségét jelző tábla azonban már csak ukrán nyelvű. Szintén csak államnyelven olvasható a község felcserközpontjának, középiskolájának (5. kép), valamint buszmegállójának névtáblája.

4. kép. Ukrán–magyar nyelvű névtábla a helyi önkormányzat bejáratánál

5. kép. A település középiskolájának kétnyelvű névtáblája kék–sárga ukrán nemzeti színekkel

A község könyvtárának névtáblája ukrán–magyar kétnyelvű (6. kép), a könyvtár munkarendje azonban már csak ukrán nyelven olvasható.

6. kép. A községi könyvtár kétnyelvű névtáblája

A településen rögzített legtöbb felirat a tájékoztatók, hirdetések kategóriába sorolható. Azok a tájékoztatók, hirdetések, amelyeket egy helyi szervezet, vagy éppen egy helybéli lakos tett ki, és többnyire csak a falu lakosságának szólnak, általában csak magyar nyelvűek. Ilyen például a KMKSZ ISZ⁴ csomai alapszervezetének rajzpályázatot hirdető plakátja, vagy ha egy lakos az eladásra szánt termékét felirattal hirdeti. Azok a különböző szolgáltatásokat, reklámokat hirdető plakátok, felhívások, amelyek nem a településhez köthetők (például más falvakban ugyanúgy jelen vannak), a nyelvi megoszlás terén vegyes képet mutatnak: egynyelvű (ukrán és magyar) és kétnyelvű feliratok egyaránt előfordulnak. A falu központi részén található kávézó előtti⁵ villanypóznán számtalan hirdetés, felhívás található. Mivel a hirdetések kihelyezői nem foglalkoznak azzal, hogy a korábbiakat leszedjék, az újabbakat a már meglévőkre ragasztják rá. A 7. képen ez a villanypózna látható. A képen látható hirdetések magyar nyelvűek, azonban a magyar nyelvű kiírások alatt csak ukrán nyelvű reklámok is találhatóak. A 8. képen a Beregszász melletti Nagybaktán található Knüppel Verpackung nevet viselő varroda felhívása magyar és ukrán nyelven egyaránt tájékoztatást nyújtó felhívása olvasható. Az álláshirdetésben a magyar nyelvű szöveg megelőzi az ukrán nyelvű szöveget.

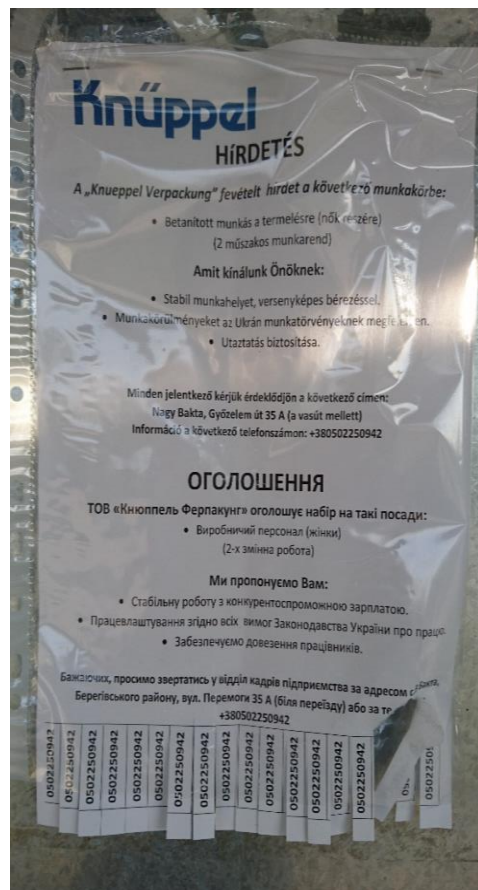
⁴ Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Ifjúsági Szervezet

⁵ A kávézó előtti hely buszmegállóként is funkcionál.

7. kép. „Hirdetőtábla” Csoma központján

8. kép. A magyar nyelv preferált helyzetben egy álláslehetőséget hirdető feliraton

Összefoglalás

A nyelvi tájkép nyelvhasználatának elemzése alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy a vizsgált településen van értéke, presztízse a magyar nyelvnek.

Az államnyelvi feliratok elsősorban az állami, önkormányzati szférához tartozó szövegekben, reklámplakátokon jelenik meg. A csak magyar nyelvű feliratok jelenléte a hirdetményekre, közérdekű közleményekre jellemző.

Irodalom

- Akindele, Dele Olufemi 2011. Linguistic Landscapes as Public Communication: A Study of Public Signage in Gaborone Botswana. *International Journal of Linguistics*. Vol. 3, No. 1.
<http://dx.doi.org/10.5296/ijl.v3i1.1157>
- Backaus, Peter 2006. *Signs of multilingualism in Tokyo: a linguistic language approach*, Clevedon: Multilingual Matters.
- Backaus, Peter 2007. *Linguistic Landscapes: A comparative study of urban multilingualism in Tokyo*. Clevedon: Multilingual Matters

- Bartha Csilla – Petteri Laihonon – Szabó Tamás Péter 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatás területeiről. *Pro Minoritate* 2013, ősz: 13–28.
<http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1303-02-bartha-laihonon-szabo.pdf>
- Ben-Rafael, Elizer et al. 2004. *Linguistic Landscape and Multiculturalism: A Jewish-Arab Comparative Study*. Tel Aviv: Tami Steinmetz Center for Peace Research.
- Ben-Rafael, Elizer et al. 2006. Linguistic landscape as symbolic construction of public space: The case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, 31: 7–30.
<http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668383> (2014.04.28.)
- Ben-Rafael, Elizer et al. 2010. Introduction. In: Shohamy et al. eds. *Linguistic Landscape in the City*, Bristol: Multilingual Matters, 11–28.
- Beregszászi Anikó 2004. Magyar neve? Az ukrain földrajzi nevek magyar használatáról. In: Beregszászi Anikó – Csernicskó István. ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról. Ungvár: PoliPrint, 71–80.
- Beregszászi Anikó 2005. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. In: Beregszászi Anikó és Papp Richárd szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 158–163.
- Blommaert, Jan 2012. *Chronicles of complexity: Ethnography, superdiversity and linguistic landscapes*. Tilburg Papers in Culture Studies 29. Tilburg University.
- Bunyi, G.W. 2005. Language classroom practice in Kenya. In: Lin A.M.Y. – P.W. Martin eds., *Decolonisation, Globalisation, Language in Education Policy and practice*. Clevedon: Multilingual Matters, 131–152
- Cenoz, Jasone – Durk Gorter 2006. Linguistic landscape and minority languages. *International Journal of Multilingualism* (special issue), 3 (1), 67–80.
<http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668386>
- Csernicskó István 2015. Nyelvek vetélkedése a nyelvi tájképben: kárpátaljai példa. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2015/1–2: 71–84.
- Csernicskó István 2016a. A dinamikusan változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*. 4 évf. 3. szám, 91–105.
- Csernicskó István 2016b. A változás megragadása a nyelvi tájképben. *Magyar Nyelv* 2016/1: 50–62.
- Csernicskó István 2017. Nyelv, gazdaság, társadalom. Globális nyelvek Kárpátalja magyarok lakta végeinek nyelvi tájképében. In: Márku Anita – Tóth Enikő szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III*. Ungvár: „RIK-U”, 13–44.
- Gorter, Durk 2017. A nyelvi tájkép tanulmányozása: bevezetés a tudományterületbe. *Regio* 2017/3: 31–49.
- Hires-László Kornélia 2015. Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon. In: Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*. Ungvár: Autdor-Shark, 160–185.
- Huebner, T. 2006. Bankok’s linguistic landscapes: Environmental print, codemixing and language change. *International Journal of multilingualism*, 3/1: 30–57.
<http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668384>
- Huebner, T. 2016. Linguistic landscape: History, Trajectory and Pedagogy. *MANUSYA: Journal of the Humanities*, 2016/22: 1–11.
http://www.manusya.journals.chula.ac.th/files/essay/4.%20Linguistic%20Landscape%20History,%20Trajectory%20and%20Pedagogy_Thom_p.%201-11.pdf
- Itagi, N. H. – Singh, S. K. eds. 2002. *Linguistic Landscaping in India with Particular Reference to the New States: Proceedings of a Seminar*. Mysore: Central Institute of Indian Languages and Mahatma Gandhi International Hindi University.

- Karmacs Zoltán 2014. Település- és utcanévek Kárpátalja magyar lakta településein. In: Beregszászi Anikó és Hires-László Kornélia szerk. *A meszelt falakon túl. Születésnap kiadvány a Kótyuk István tiszteletére*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Magyar Tanszéki Csoport, Hodinka Antal Intézet, 87–98.
- Karmacs Zoltán 2016. Zápšony és Mezőkaszon nyelvi tájképének változása. In: Барчан В. В., Белей Л. О., Венжинович Н. Ф., Кузьма О. Ю., Староста О. І., Шаркань В. В., Шумицька Г. В., Ярема Х. І. ред. *Студії з філології та журналістики: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів "Актуальні проблеми філології та журналістики"*. Ungvár: Grazhda, 239–241.
- Karmacs Zoltán 2017. A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa. In: Márku Anita és Tóth Enikő szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III*. Ungvár: „RIK-U”, 54–60.
- Laihon, Petteri 2012. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 14/3: 27–49.
- Laihon, Petteri 2013. *Csikszentdomokosi nyelvi tájkép*.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42242/laihon.pdf?sequence=1>
- Landry, Rodrigue – Richard Bourhis 1997. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology*, 16/1: 23–49.
<http://dx.doi.org/10.1177/0261927X970161002>
- Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: KMP SZ Tankönyv- és Taneszköztanácsa.
- Scollon, Ron – Suzie Wong Scollon 2003. *Discourses in place: Language in the material world*. London: Routledge.
- Shohamy, Elana 2006. *Language Policy: Hidden agendas and new approaches*. London: Routledge.
- Shohamy, Elena – Ben-Rafael – Bami, M. eds. 2010. *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters.
- Tóth Enikő 2014a. Mezőegrecse község nyelvi tájképe: szociolingvisztikai elemzés. In: *Студії з філології та журналістики. Випуск 2*. Ужгород: Видавництво ФОП Брежа, 410–412.
- Tóth Enikő 2014b. A magyar nyelv megjelenése Badaló és Halábor nyelvi tájképében. *LIMES. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. I. évfolyam. Ungvár: V. Pagyak Kiadója, 57–64.
- Tóth Enikő 2015. A 2012-es nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása: Mezőegrecse példája. In: Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból*. Ungvár: Autdor-Shark, 186–205.